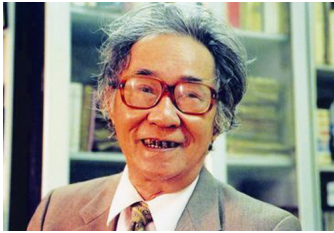

Thầy chủ nhiệm đầu tiên của bộ môn Ngôn ngữ học

□

□

Nhiều cán bộ giảng dạy của khoa Ngữ Văn ĐHQG Hà Nội trước đây thuộc lớp tuổi ngoài 60 nhớ đầu tiên Ông là “Thầy Phan Ngọc” tuy vào ngành năm học 1956, ông chưa bao giờ “lên lớp” để giảng dạy một giờ nào cho chúng tôi. Chỉ khi được cử làm “cán bộ giảng dạy” của khoa, chúng tôi mới biết được thầy Phan Ngọc lúc này đang là nhân viên của khoa và nhiệm vụ là “tư liệu viên” của phòng tư liệu.

Tuy vậy, nhờ ngấm thía vào làm việc ở phòng tư liệu, lớp cán bộ trẻ chúng tôi lại tìm cách gần thầy để nghe thầy nói để thầy chuyên. Nhờ câu chuyện mà thầy nói thuộc dòng “bách khoa toàn thư” nên nghe thật cuốn hút và thật hấp dẫn đối với chúng tôi lúc bấy giờ. Về sau, bản thân tôi mới biết được trước đó thầy cũng vẫn là “cán bộ giảng dạy” của khoa, nhưng do có một chuyện gì gì đó nên thầy (cùng với thầy Cao Xuân Hạo) phải chuyển sang làm “tư liệu viên” mà không được đóng giảng nữa. Dần dần, chúng tôi cũng biết thầy chính là Nhà Thành, một dịch giả nổi tiếng thời đó. Và mãi đến tận những năm 2000 sau này, khi có nhiệm vụ tìm hiểu lại lịch sử ngành Ngôn ngữ học của khoa Ngữ Văn nói riêng và của trường ĐHQG Hà Nội nói chung, tôi mới biết thầy chính là vị Chủ nhiệm Bộ môn Ngôn ngữ học đầu tiên (trong 02 năm) của khoa Ngữ Văn khi trường ĐHQG Hà Nội được thành lập vào năm 1956.

Có lẽ những điều tôi vừa kể về vị thầy Phan Ngọc như trên cũng có thể chỉ có một vài người biết như tôi trước đây. Còn thời gian về sau, từ năm 1980 trở đi, khi thầy chuyển về làm việc tại Viện nghiên cứu Đông Nam Á thuộc [Viện Khoa học Xã hội Việt Nam](#) do Giáo sư Phạm Đức Dương phụ trách thì vị thầy của thầy là “chuyên viên cao cấp”. Nhờ công trình nghiên cứu mà thầy xuất bản vào thời gian này như “Tiếp xúc ngôn ngữ ở Đông Nam Á” năm 1983, “Tìm hiểu phong cách Nguyễn Du trong Truyện Kiều” năm 1985, “Văn hóa Việt Nam, cách tiếp cận mới” năm 1994, “Bản sắc văn hóa Việt Nam” năm 1998, “Thuyết văn hóa học - Văn học bằng ngôn ngữ học” năm 2000 và nhiều công trình khác nữa đã được cử hành ra đời.

[2000](#)

, trong suốt những công trình đó, có hai công trình đã được Nhà nước Việt Nam tặng [Giải thưởng Nhà nước](#); nghiên cứu về khoa học và công nghệ.

Đôi khi bản thân, tôi có một vài kỷ niệm đi theo suốt đời mình về thầy Phan Ngọc. Ở đây, chỉ xin kể lại một kỷ niệm gần đây về kiến thức sâu rộng và sự nhiệt huyết của thầy đời đời ngôn ngữ học lịch sử. Vào năm 1979, tôi vào học khóa đầu tiên đào tạo Phó Tiến sĩ (nay là Tiến sĩ) của trường Đại học Tổng hợp Hà Nội. Có một tập thể gồm ba Giáo sư hướng dẫn cho tôi làm Nghiên cứu sinh, trong đó Giáo sư Nguyễn Tài Cẩn là Giáo sư phụ trách chung và chịu trách nhiệm hướng dẫn luận án. Do đề tài luận án của tôi có liên quan đến phonetics âm lịch sử nên Giáo sư Nguyễn Tài Cẩn yêu cầu tôi “tìm số” với nhiệt huyết, trong đó có thầy Phan Ngọc để học hỏi thêm về lĩnh vực này. Vì thế, tôi đã không biết bao nhiêu lần đến căn nhà số 15 (hay 25 giờ đó) phố Bùi Thị Xuân để học hỏi và làm lịch sử ngôn ngữ âm tiếng Việt trong công trình của H. Maspero mà thầy là người dịch thuật tiếng Pháp bản dịch chép tay ở phòng lưu trữ của khoa Ngữ Văn. Hồi ấy, ở đây có một âm lịch sử, tài liệu viết bằng tiếng Việt hầu như chưa có; thầy Phan Ngọc đã tận tình và say sưa cho tôi nhiệt độ đi tìm hiểu trong công trình của H. Maspero. Có lẽ, nếu không có sự giúp đỡ tận tình của thầy, việc viết luận án có liên quan đến phonetics tiếng Việt của tôi hồi ấy cũng sẽ gặp khó khăn đến mức nào.

Rồi mãi đến năm 2011, tôi lại một lần nữa có dịp đến thăm thầy. Hôm đó là ngày 19/11, sau khi khoa Ngôn ngữ học tổ chức xong buổi họp một chúc mừng các thầy cô ở khoa, tôi đến gặp PGS.TS Nguyễn Văn Chính, khi đó là Phó Chủ nhiệm khoa Ngôn ngữ học, lái xe cho tôi đến thăm thầy Ngọc. Hôm đó, sau khi uống nước và thăm hỏi sức khỏe của thầy và cô, nhận thấy thầy có vẻ vui lòng nên tôi liền mạnh dạn thưa với thầy rằng:

- Thưa thầy, lâu rồi chúng em lại một lần nữa có dịp đến thăm thầy. Chúng em có một vài “giai thoại” liên quan đến thầy muốn kể cho thầy và cô cho biết rõ hơn ngành.

Thầy cười và hỏi tôi:

- Kể thôi. Nhưng có chuyện gì mà các ông tò mò muốn biết vậy?

- Thưa thầy, em xin hỏi thầy một vài câu chuyện liên quan đến thầy mà chúng em nghe mọi người kể nhau nghe cho biết thế nào. Như thầy biết đấy, ở Bộ môn Ngôn ngữ học trước đây của

trợ ngữ trợ ngữ Đ i h c T ngữ h p Hà N i có nh u “d nh n” v ngo i ng nh th y, th y H o, th y C n v.v. H u th b n em kính ph c th y v kh n n g s đ ng nh ng ngo i ng mà th y đã bi t. Ngoài ch Hán và ti ng Pháp là nh ng ngôn ngữ th y đ c h c ợ trợ ngữ, các ti ng khác nh Nga, Anh, Ý, Hy L p, Đ c là do th y t h c. V y th y t h c nh th nào đ c đ c k t qu nh th y đã có?

- À, Nói r ng t h c cũng đ ng mà cũng không h n nh th . Đó là nh s “ch b o” c a ông c cha mình đó. Ch là h i ông c làm vi c ợ Hu , thay vì cho mình vào trợ ngữ Qu c h c, c g i mình vào h c thêm trợ ngữ “Dòng” ợ đây. Theo c , h c trợ ngữ Dòng m i có đ i u ki n h c ti ng Latinh. Là dân ngôn ngữ h c ợ ch s thì ch c ông bi t ti ng Latinh quan trợ ngữ nh th nào đ i v i các ngôn ngữ ph ợ ng Tây. Nh b y năm theo h c ti ng Latinh trong trợ ngữ “Dòng” ợ Hu , sau này cùng v i nh ng hi u bi t v ngôn ngữ h c, mình m i có đ i u ki n đ “t h c” nh ng ti ng mà mình không đ c đ y ợ nhà trợ ngữ. Chìa khóa đ mình s đ ng các ngôn ngữ khác nhau thu c g c Latinh là nh th đ y ông .

- Ngôn ngữ Latinh khó h c ợ m ph i không th y?

- Khó, nh ng khó cũng ph i h c vì ngo i ng là “chìa khóa” đ m c a vào th gi i. Ông c nhà mình đã ch n và ch đ n đ mình ph n đ u mà.

Nghe th y gi i thích đ i u đó, chúng tôi hi u ra kh n n g ngo i ng c a th y là có lý do và cũng nh vào s c g ng c a b n thân th y. R i tôi ti p t c h i th y đ i u b n kho n khác:

- Th a th y, chúng em bi t tên hi u và cũng là tên th y dùng trong m t vài văn b n đ ch thu t là Nh Thành. Nghe đ u, tên Nh Thành đó g n v i tên Ng c c a th y t o thành m t ý nghĩa gì đó sâu s c ợ m?

- Tôi xin nói v i ông là tên Nh Thành mà tôi dùng là tên ông c nhà tôi đ t cho ch không ph i là do tôi ợ a ch n. Ch c là khi ợ a ch n tên hi u này cho tôi dùng, ông c đã ng m nh c nh tôi. Tên g i đó là m t cách rút g n câu nói có “đ i n tích” c a ng ợ i x a dùng đ khuy n b o. Tôi dùng tên g i ợ y là đ v ng theo ợ i ông c r n đ y mình.

□
□
□
□
” (

Phú quý phúc trõch, thiên hõu ngô chi sinh dã; Bõn tĩn õu thích, dung ngõc nhõ vu thành dã
"Giàu sang phúc õm là trõi hõu võ i cuõc sõng cõa ta; Nghèo hèn lo buõn là đõ ròn dõa ta
nên ngõc"). Võ y là tên hiõu Nhõ Thành mà cõ Phan Võ chõn cho thầy Phan Ngõc đã nói
lên tĩt cõ nhõng “đõ õc mõ t” trong cuõc đõ i cõa thầy. Và trong cuõc đõ i thõc, thầy Phan Ngõc đã
võ t qua đõ õc tĩt cõ sõ “Bõn tĩn õu thích” đõ “nhõ vu thành ngõc” võ y.

Hõm 29.05.2015 võ a rõ i, khi õ giõ ng đõ õng sõ 19 Lê Thánh Tông đõ mõ ng sinh nhõ t õn thõ
80 cõa Giáo sõ Hà Minh Đõc, anh Trõn Hinh cho biõ t õ trõ õng đõng muõn anh viõ t nhõng kõ
niõm võ thầy Phan Ngõc, nhõng nhõng gì anh biõ t võ thầy thì cũng đã viõ t rõ i. Anh mong “dõn
ngõn ngữ” nhõ tõi nõu có biõ t gì thêm võ thầy thì viõ t cho nhà trõ õng đi. Thú thõc là viõ c viõ t võ
nhõng kõ niõm đõ i võ i các thầy cõ, õ khoa Ngõ Văn cũ cõa chúng tõi có nhiõu ngõ õi võ a biõ t rõ t
nhiõu võ a viõ t rõ t tài hoa; còn tõi biõ t thì ít mà õi không có khiõu đõ viõ t. Nhõ có mõ t vài kõ
niõm nhõ trên võ thầy Phan Ngõc nên tõi cũng xin ghi õi đõi dòng nhõ thõ đõ chúc mõ ng sinh
nhõ t õn thõ 90 cõa thầy.

Hà Nõ i, ngày 04 tháng 06 năm 2015

TAGS:

Tác giõ : Trõn Trí Dõi ; xuõ t bõn: 10/06/2015 03:50